

Кушик І.Л.

Мартиненко В.П.

ORCID ID: 0000 -0002 -5117 -097X

доктор економ. наук, професор

Національний технічний університет України «КПІ ім. І. Сікорського»

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКОВОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

УПРАВЛЕНИЕ ПРОЦЕССОМ ФОРМИРОВАНИЯ ПРИБЫЛЬНОСТИ НА ПРЕДПРИЯТИИ

MANAGEMENT PROCESSES OF FORMATION RETURN THE ENTERPRISE

В статті головна увага приділена управлінню процесом формування прибутковості на підприємстві. Процес управління прибутком має відбуватися в певній послідовності. В ході дослідження було представлено структурно-логічну схему здійснення процесу управління прибутком підприємства та визначено її ключові елементи, до яких віднесено формування прибутку, розподіл прибутку та організаційно-методичну систему управління прибутком.

В статті розглянуто шляхи підвищення прибутковості підприємства: нарощування обсягу виробництва і реалізації продукції, підвищення цін, прискорення оборотності активів, зниження заборгованості через погашення боргів дебіторами та недопущення прострочення платежів. В дослідженні також приділено увагу механізму формування прибутковості і визначено, що він являє собою систему цілеспрямованого впливу засобами управлінських, економічних і організаційних процедур, інструментів і методів на стан підприємства, які здійснюються з метою підвищення стійкості підприємства до зовнішніх умов, забезпечення росту і сталого розвитку з використанням потенціалу підприємства.

Ключові слова: управління, процес формування прибутку, промислове підприємства, механізм, обсяги виробництва.

В статье основное внимание уделено управлению процессом формирования доходности на предприятии. Процесс управления прибылью должен происходить в определенной последовательности. В ходе исследования было представлено структурно-логическую схему осуществления процесса управления прибылью предприятия и определены ее ключевые элементы, к которым отнесены формирование прибыли, распределение прибыли и организационно-методическую систему управления прибылью.

В статье рассмотрены пути повышения доходности предприятия: наращивание объема производства и реализации продукции, повышение цен, ускорения оборачиваемости активов, снижение задолженности за погашение долгов дебиторами и недопущения просрочки платежей. В исследовании уделено внимание механизму формирования доходности и определено, что он представляет собой систему целенаправленного воздействия средствами управленческих, экономических и организационных процедур, инструментов и методов на состояние предприятия, которые осуществляются с целью повышения устойчивости предприятия к внешним условиям, обеспечение роста и устойчивого развития с использованием потенциала предприятия.

Ключевые слова: управление, процесс формирования прибыли, промышленное предприятие, механизм, объемы производства.

In this paper, the main focus is on managing the process of forming the profitability of the enterprise. The process of profit should be in sequence. The study was presented structural and logical scheme of the process of profit enterprise and identified its key elements, which include the formation of profit, profit sharing, organizational and methodical system of profit.

The article discussed ways to improve profitability, increase the volume of production and sales, higher prices, accelerating asset turnover, reducing debt through repayment of debts and debtors avoid late payments. The study also paid attention to the mechanism of formation of return and determined that it is a system of targeting of management, economic and organizational procedures, tools and methods for state enterprises undertaken to improve the sustainability of the enterprise to the external environment, the growth and sustainable development the potential of the company.

Keywords: management, the formation of profit, industry, mechanism, production.

Вступ. На сучасному етапі розвитку суб'єктів господарювання проблема уникнення кризи, підвищення їх життєздатності стає все більш гострою та актуальною. Нині перед вітчизняними підприємствами стоїть ключове завдання, яке полягає в можливості функціонувати та мати позитивні результати діяльності в досить складних умовах: політична нестабільність, високий рівень інфляції, наявність економічної кризи, нестабільність податкового законодавства, висока конкуренція на ринках збуту, і, відповідно, значний рівень ризику втрати прибутку.

Саме прибуток виступає основним показником діяльності виробничого підприємства, спонукає підприємство здійснювати нововведення, що стимулює інвестиції, загальний випуск продукції і зайнятість.

Окрім несприятливого впливу факторів зовнішнього середовища, значна частина підприємств характеризується недосконалістю, або навіть відсутністю чіткої системи управління процесом формування прибутку, що не дозволяє вирішувати проблеми виживання, забезпечення фінансової стабільності та підвищення рівня прибутковості у перспективі. Відповідно, на даному етапі розвитку економіки доцільним є вирішення питання ефективного управління процесом формування прибутку, яке здатне забезпечити достатній рівень матеріально-технічного забезпечення виробничого процесу, підвищити якість продукції за рахунок залучення капіталовкладень в технологічне оновлення виробництва та введення інновацій, розширити обсяги діяльності, а також сприятиме посиленню конкурентної позиції на ринку.

У даний час багато питань, що пов'язані з формуванням прибутку підприємств, знайшли достатнє відображення як в зарубіжній, так і вітчизняній літературі. Зокрема, ці проблеми висвітлені у роботах І.Бланка [1], М. Білика [2], А. Поддєрьогіна [3], С. Покропивного [4] та інших. Проте, незважаючи на численні дослідження, проблеми, пов'язані з управлінням

процесом формування прибутку на підприємствах у нестійкому ринковому середовищі, потребують подальшого дослідження і опрацювання.

Постановка завдання. Метою даного наукового дослідження є розкриття особливостей та вдосконалення управління процесом формування прибутковості на промисловому підприємстві. Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- ознайомитись з теоретичними аспектами формування прибутку підприємств;
- визначити чинники, які впливають на управління процесом формування прибутковості підприємства;
- розробити структурно-логічну схему здійснення процесу управління прибутком суб'єкта господарювання;
- представити власне бачення трактування поняття «механізм управління прибутковістю».

Методологія. У процесі дослідження було використано статті, навчальні посібники провідних вітчизняних та зарубіжних науковців з питань управління процесом формування прибутковості. Застосовувалися методи теоретичного узагальнення, системного аналізу, та метод порівняння.

Результати дослідження. Основним об'єктом, який характеризує фінансово-господарську діяльність підприємства є прибуток. Він визначає можливості фінансування науково-технічного і соціального розвитку в подальшому, а також характеризує ефективність діяльності суб'єктів господарювання.

Мета управління прибутковістю підприємства зумовлює необхідність пошуку шляхів найбільш ефективного його формування та оптимального розподілу, що спрямовані на забезпечення сталого розвитку підприємства, підвищення ефективності поточної діяльності та діяльності в перспективі, а також зростання ринкової вартості бізнесу.

Виходячи із зазначеної мети, у процесі управління доцільно оптимізувати обсяг прибутку у відповідності з ресурсним потенціалом підприємства й ринковою кон'юнктурою для досягнення максимальної відповідності між обсягом сформованого прибутку й допустимим рівнем ризику.

Наступним завданням виступає забезпечення високої якості сформованого рівня прибутковості. Тобто, резерви його можливого збільшення повинні бути реалізовані за рахунок доходів від операційної (поточної) діяльності й реального інвестування чистого прибутку, що створює базу для подальшого розвитку підприємства.

Останнім завданням, що стоїть перед підприємством є формування за рахунок отриманого прибутку обсягу фінансових ресурсів, який був би достатнім для забезпечення розвитку підприємства в довгостроковій

перспективі. Акумуляовані грошові ресурси концентруються в складі резервного фонду нагромадження й спрямовані на покриття капітальних витрат.

У структурі механізму управління прибутком І.О. Бланк виділяє такі елементи як: ринковий механізм регулювання, формування й використання прибутку та державне нормативно-правове регулювання питань формування й розподілу прибутку підприємства, внутрішній механізм регулювання окремих аспектів формування, розподілу й використання прибутку підприємства, система конкретних методів і прийомів здійснення управління прибутком [1].

В ринкових умовах прибуток розглядається не лише як результат діяльності, який треба максимізувати, а й економічний показник, що відображається в фінансовій і податковій звітності, який необхідно коригувати в бік зменшення або збільшення залежно від причин, що призводять до такого коригування. Недостовірні дані звітності про фінансові результати (прибуток) або інші сторони діяльності суб'єктів господарювання мають негативний вплив на прийняття рішень на всіх рівнях управління, в тому числі державному, та призводять до тінізації економіки.

Проблеми, пов'язані з причинами, способами та засобами викривлення інформації про прибуток, висвітлені в численних зарубіжних і вітчизняних публікаціях, проте практичних досліджень у цій сфері не так вже й багато. Але на основі цих робіт можна зробити висновок, що основними причинами викривлення інформації про прибуток на сьогодні в Україні є: податковий тиск, наявність «тіньових» витрат, необхідність представлення результатів діяльності інвесторам і кредиторам.

Тому держава, як основний регулятор економічних відносин в Україні, повинна вжити всіх заходів для підвищення точності фінансової звітності підприємств, адже прибуток, як соціально-економічний показник, має прямий вплив на рівень розвитку економіки і якості життя населення. Найбільш актуальними є заходи, пов'язані з удосконаленням податкового законодавства, підвищенням добробуту громадян країни та детінізацією економіки. Також значний вплив має зниження бюрократизації.

Підвищення рівня невизначеності та ризику, що продиктоване характером змін сучасних ринкових умов, спричиняє необхідність з боку суб'єктів господарювання у пошуку шляхів підвищення ефективності управління діяльністю через застосування новітніх методик, які орієнтуються не лише на внутрішнє середовище, а й враховують мінливість та чинники, що її спричиняють ззовні. Вихід підприємств на нові ринки, збільшення обсягу виробництва та розширення асортименту продукції, застосування сучасних технологій вимагають від керівників прийняття своєчасних та зважених управлінських рішень, які базуються на врахуванні чинників, що впливають

на формування прибутковості суб'єктів господарювання, їх платоспроможність, ділову активність та фінансову стійкість.

В процесі здійснення господарської діяльності підприємства, що функціонують у нестійкому ринковому середовищі, стикаються з проблемою формування прибутку. Варто зазначити, що несвоєчасна діагностика проблем, пов'язаних з питаннями формування прибутковості призводить до погіршення показників діяльності, втрати платоспроможності, фінансової стійкості та навіть до банкрутства [1]. Відповідно, при дослідженні діяльності підприємства варто акцентувати увагу саме на управлінні процесом формування прибутковості. Адже дане ефективне управління дозволить суб'єкту господарювання отримати кошти з усіх джерел, в тому числі з чистого прибутку підприємства, амортизації, банківських кредитів, цільового фінансування з бюджету на потреби, що відповідають інтересам підприємства, а саме на зростання власного капіталу, погашення заборгованості попередніх періодів перед бюджетом та інших обов'язкових платежів, підвищення ефективності діяльності в цілому.

Управління процесом формування прибутковості підприємства є залежним від ряду чинників, які умовно можна розділити на зовнішні та внутрішні. Зовнішні фактори не залежать від аспектів функціонування підприємства, а підприємство, з свого боку, не може впливати на їх виникнення, проте докладаеть всі зусилля для вчасного реагування на їх вплив та можливості його нівелювання. Внутрішні фактори безпосередньо залежать від діяльності підприємства (табл.) [5].

Таблиця

Чинники, що впливають на управління процесом прибутковості підприємства

Зовнішні чинники	Внутрішні чинники
Рівень економічного розвитку	Діючий менеджмент на підприємстві
Рівень розвитку держави	Рівень кваліфікації працівників
Рівень розвитку галузі	Маркетингова, цінова та асортиментна політика суб'єкта господарювання
Динаміка ВВП	Обсяг випуску продукції
Рівень імпорту та експорту	Якість продукції
Правове забезпечення функціонування підприємств	Собівартість продукції
Рівень інфляції	Технічний та організаційний рівень виробництва
Діюча податкова система в державі	Конкурентоспроможність товарів

Джерело: розроблено авторами за даними [5, 6]

Таким чином, вплив вищезазначених чинників на управління процесом формування прибутку підприємства набуває все більшого значення.

Врахування внутрішніх і зовнішніх чинників дозволить суб'єктам господарювання суттєво зменшувати їх негативний вплив, покращити процес формування прибутку і підвищити свою конкурентоспроможність в ринковому середовищі.

Процес управління прибутком підприємства має відбуватися в певній послідовності і забезпечувати реалізацію головної мети та основних задач цього управління. З цією метою нами запропонована структурно-логічна схема здійснення процесу управління прибутком підприємства (рисунок).

Рис. Структурно-логічна схема управління прибутком
Джерело: розроблено авторами

В структурній схемі управління прибутком виділено такі ключові елементи як формування прибутку, розподіл прибутку та організаційно-методична система управління прибутком. Формування прибутку підприємства відбувається в процесі його операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, передбачає управління доходами та витратами від даних видів діяльності, податковими відрахуваннями, операційним і фінансовими важелями, а також планування величини прибутку від різних сфер діяльності підприємства. Управління розподілом і використанням прибутку підприємства повинно відповідати загальній стратегії розвитку підприємства, сприяючи підвищенню його ринкової вартості, формуванню необхідних і достатніх обсягів інвестиційних та фінансових ресурсів з урахуванням інтересів власників і працівників підприємства [6].

Оцінити рівень прибутковості можливо за допомогою показника рентабельності, збільшення якого, з метою забезпечення платоспроможності підприємства, реалізується шляхом нарощування обсягу виробництва і реалізації продукції. Необхідним в даному випадку кроком є максимальне завантаження виробничого устаткування задля найбільш повного використання виробничої потужності підприємства. Скорочення виробничих витрат і витрат на реалізацію продукцію здійснюється за рахунок зниження змінних витрат шляхом ведення переговорів з постачальниками сировини, матеріалів на предмет зменшення загальної вартості постачання на основі введення системи знижок на оплату. Скорочення постійних витрат можливе у період кризи для отримання швидкого ефекту від антикризових заходів і проводиться через згортання маркетингових програм, дослідницьких розробок і, відповідно, скорочуються адміністративні витрати. Підвищення цін також дозволить збільшити рентабельність проте, слід врахувати рівень платоспроможності, попит на продукцію, тобто відносну еластичність попиту на продукцію за ціною.

Наступним напрямом досягнення прибутковості, що є доцільним у короткостроковому періоді, є прискорення оборотності активів. Пришвидшення обертання обігових коштів з метою підвищення ефективності використання коштів, якими володіє підприємство, пропонується здійснюється на основі:

- скорочення запасів товарно-матеріальних цінностей, що досягається через: синхронізацію обсягів поставок сировини та матеріалів;
- регулювання запасів і обсягів виробництва (продажу) продукції;
- підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю;
- визначення надійності покупців продукції, як потенційних дебіторів компанії;
- підвищення ефективності управління необоротними активами.

Останнім шляхом забезпечення прибутковості виступає зниження заборгованості. Її скорочення за рахунок погашення боргів дебіторами та недопущення прострочення платежів буде свідчити про фінансову надійність підприємства а також показуватиме довіру до нього зі сторони кредиторів. Наявність значної кредиторської заборгованості як безоплатного джерела коштів підвищує ризик для підприємства і його кредиторів та погіршує імідж компанії на ринку.

Політика управління формуванням прибутку підприємства повинна бути спрямована на максимізацію розміру позитивного фінансового результату через виконання комплексу завдань щодо забезпечення зростання обсягів його діяльності, ефективного управління витратами, підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази, оптимізації складу та структури обігових коштів, підвищення продуктивності праці та системи управління суб'єктом господарювання.

Стосовно політики управління розподілом прибутку підприємства, то вона повинна відображати основні вимоги загальної стратегії розвитку підприємства, забезпечувати підвищення його ринкової ціни, формувати необхідні обсяги інвестиційних ресурсів, забезпечувати матеріальні інтереси власників і працівників.

Варто відмітити, що велике значення в забезпеченні прибутковості має механізм управління прибутковістю – система цілеспрямованого впливу засобами управлінських, економічних і організаційних процедур, інструментів і методів на стан підприємства з метою підвищення його здатності генерувати прибуток, здійснювати рентабельну діяльність, забезпечувати ріст та сталий розвиток відповідно до цілей і завдань підприємства з використанням можливостей потенціалу прибутковості та урахуванням особливостей впливу нестабільного зовнішнього середовища.

У рамках механізму управління прибутком здійснюється аналіз і моніторинг зовнішнього середовища, розробка стратегії підприємства, підготовка аналітичної інформації, на якій ґрунтується прийняття рішення по управлінню прибутком, а також аналіз і коректування рішення у випадку необхідності.

Висновки. Таким чином, дослідження показало, що важливе завдання – оптимізація процесу управління формуванням прибутку, яке стоїть перед сучасними промисловими підприємствами, може бути успішно вирішено.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні існуючих теоретичних положень і розробленні науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення управління процесом формування прибутковості на промисловому підприємстві, зокрема набуло подальшого розвитку:

- трактування поняття «механізм управління прибутковістю» як системи цілеспрямованого впливу засобами управлінських, економічних і

організаційних процедур, інструментів і методів на стан підприємства з метою підвищення його здатності генерувати прибуток, здійснювати рентабельну діяльність, забезпечувати ріст та сталий розвиток відповідно до цілей і завдань підприємства з використанням можливостей потенціалу прибутковості та урахуванням особливостей впливу нестабільного зовнішнього середовища.

- методичний підхід щодо управління прибутком підприємства, в основу якого покладено виділені такі ключові елементи як формування, розподіл прибутку та організаційно-методична система управління прибутком, використання яких дозволить суб'єкту господарювання суттєво підвищити ринкову вартість, формування необхідних обсягів інвестиційних і фінансових ресурсів.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що представлена структура управління прибутком і запропоновані заходи щодо забезпечення прибутковості промислових підприємств можуть бути використані у практичній роботі. Це дозволить суб'єктам господарювання суттєво покращити фінансово-господарську діяльність, що позитивно впливатиме на їх платоспроможність, фінансову стійкість та ділову активність і сприятиме посиленню конкурентної позиції на ринку

Література:

1. Бланк А.І. Управління прибутком підприємства / А.І. Бланк. – К.: Фінанси й статистика, 2005. – 456 с.
2. Білик М. Д. Економічна сутність прибутку в умовах трансформації / М. Д. Білик // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 11. – С. 130–132.
3. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін [та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 5-те вид., перероб. та допов. – К. : КНЕУ, 2004. – 546с.
4. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства. Підручник / За заг. Ред. С.Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2000. – 528 с.
5. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств: навч. посібник [для самост. вивч. дисципліни]. / Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко. - 3-те вид., виправл. і доп. - К. : Знання-Прес, 2009. - 299 с.
6. Пігуль Н. Г. Управління прибутком підприємства / Н. Г. Пігуль // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2010. – № 28. – С. 125–132.